

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2023]

Sümeýra ALAN

<https://orcid.org/0000-0002-4406-2022>

Dr. Öğr. Üyesi

sumeyra.alan@erzurum.edu.tr

Erzurum Teknik Üniversitesi

<https://ror.org/038pb1155>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Kutadgu Bilig’de Acelecilik ve Sabır Kavramları

The Concepts of Hastiness and Patience in Kutadgu Bilig

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 01.11.2023

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 23.12.2023

Yayın Tarihi | *Date Published*: 30.12.2023

Atıf | *Citation*

Alan, S. (2023). Kutadgu Bilig’de Acelecilik Ve Sabır Kavramları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2739-2756.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1384471>

Alan, S. (2023). The Concepts of Hastiness and Patience in Kutadgu Bilig *Journal of Academic Language and*

Literature, 7(3), 2739-2756. <https://doi.org/10.34083/akaded.1384471>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright & License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Sümeýra ALAN | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Olan yahut olacak bir durum karşısında telaş ve acele etmeden bekleme anlamına gelen sabır, dünya üzerindeki çoğu din ve öğretilerde inanırlardan istenilen bir erdemdir. Kuran-ı Kerim’de belirtildiği üzere sabrın zorluğunu bilen yüce Allah, kullarının her türlü bela ve musibete karşı göstereceği sabır karşısında onları müjdelemiş ve sabredenlere çeşitli mükâfatlar vadetmiştir. O hâlde kişi kendisine verilen nimetlerin ve sıkıntıların geçici olduğunun bilinciyle hareket etmeli bunun bir imtihan olduğunun farkında olmalıdır. Bunun farkında olan kâmil insan ise nimetin varlığında da yokluğunda da sabır göstererek hareket eden arzu ettiği durumun hemen gerçekleşmesi için aceleci bir tavır sergilemeyen kişinin faziletidir. XI. yüzyılda Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig*, ideal bir devletin ve devlet liderinin sahip olması gereken özellikleri hem lidere hem de yurttaşlara düşen görevleri ve ahlak kurallarını içeren bir eser olmasıyla bilinmektedir. Eser boyunca sembolik karakterler aracılığıyla her iki dünyada mutlu olmanın bilgisi ve bunun gerekleri anlatılır ve konuyla alakalı diyaloglara yer verilir. Bu diyaloglarda sıkça karşımıza çıkan sabır gösterme ve aceleci tutumdan uzak durma eylemi çalışmanın kavram alanını oluşturmuştur. Adı geçen eserde acelecilik ve sabırla alakalı beyitler taranarak tespit edilmiş; günümüz açıklamalarıyla birlikte verilmiştir. Beyitlerin taşıdığı değer üzerinden çeşitli başlıklara ayırdığımız çalışma aracılığıyla gerekli yorumlama ve değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma neticesinde Allah’a karşı gösterilen kulluğun en üstününün sıkıntı ve belalara sabretmekten geçtiği, erdemli ve bilgili insanların işini acele etmeden sakinlik içinde çözdüğü, acelecinin ve sabırsızlığın ne gibi felaketlere sebep olacağı ve sabırsız insanın toplumda nasıl algılandığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, acelecilik, sabır, erdem.

Abstract

Patience, which means waiting without hastiness and hurry in the face of a situation that has happened or will happen, is a virtue required from believers in most religions and teachings in the world. The Holy Qur'an states that Almighty Allah, who understands the difficulty of patience, rewards His servants for their patience in the face of calamities and promises various rewards to those who remain patient. In that case, a person should act with the awareness that the blessings and troubles given to him are temporary and be aware that this is a test. The perfect person, who is aware of this, is the virtue of a person who acts patiently in the presence or absence of blessing and does not act hastily in order for the desired situation to be realized immediately. Qutadgu Bilig, written by Yusuf Khass Hajib in the 11th century, is known for being a work that includes the characteristics of an ideal state and state leader, the duties of both the leader and the citizens, and moral rules. Throughout the work, the knowledge and requirements of being happy in both worlds are explained through symbolic characters, and relevant dialogues are included. The act of showing patience and avoiding hasty attitude, which we frequently encounter in these dialogues, constituted the concept area of the study. In the aforementioned work, the couplets related to hastiness and patience were scanned and identified; they are given together with today's explanations. The necessary interpretations and evaluations have been made through the study, which we have divided into different headings according to the value of the couplets. The study reveals that the highest form of servitude towards Allah is to be patient in the face of troubles. It also highlights the importance of virtuous and knowledgeable individuals completing their work calmly and without hastiness. Furthermore in the study the consequences of impatience and hastiness, and how impatient people are perceived by society, are also revealed.

Keywords: Yusuf Khass Hajib, *Qutadgu Bilig*, hastiness, patience, virtue.

Giriş

Türkçeye Arapçadan geçen sabır kelimesi, “saber” kökünden gelmektedir. “Sabır” Arapçada gerekli durumlarda nefsin istek ve arzularına ket vurmak, kendine sahip çıkmak, iradeye hâkim olmak anlamlarında kullanılmaktadır (Ateş, 2019: 62-63). Doğan (2014, s. 94) sabrın her türlü zorluk, tehdit ve kayıp karşısında gönüllü bir şekilde dayanma, direnme, göğüs germe ve sonucu bekleme eğilimi olmakla birlikte duygusal, bilişsel, davranışsal boyutlarıyla yaşanan çözümleyici psikolojik süreç olduğunu ifade etmekte ve psikolojik zemini olan varoluşsal bir olgu olduğundan bahsetmektedir. Kabul edilen din vasıtasıyla manevi doyuma ulaşma, iyi insan niteliklerine sahip olma, sahip olduklarına teşekkür etme gibi özellikler bireyi olumlu açıdan geliştirmekle birlikte kendisine her türlü zorluğun ve sıkıntının üstesinden gelme gücünü de aşılacaktır. Sabır da kişiyi zorlukların üstesinden gelme sürecinde teşvik eden olumlu değer yargılarından biridir. Ateş (2019, s. 64) sabrın kişiye akli ve iradeyi kullanma yeteneği kazandırması sayesinde kişilerin nefsanî isteklerinin, karamsarlığın ve ümitsizliğin üstesinden kolaylıkla gelebilecekleri üzerinde durmuş; Doğan (2014, s. 95) ise sabrın bazı dinlerin dünyayı anlamlandırma biçimlerinden bahsederken kullandıkları “acı çekme” hadisesine karşı panzehir olarak sunulan bir değer olduğunu ifade etmiştir.

Sabrın, erdem ve faziletini gösteren niteliklerinden birisi de Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın kendi zatını sabır ile nitelemiş olmasıdır. Âlimler bu hususta azametli yaratıcının zatını sabırla nitelendirilmesinin “hilm” anlamında olduğunu ifade etmektedir. Hadislerde ise kişilerin birbirlerine karşı sabır göstermesi vurgulanmakta ve sosyal sabır teşvik edilmektedir. Yeryüzünde var olan her türlü sıkıntı, külfet ve eziyet verici durumların yanı sıra varlığına şükredilecek de çokça güzellik de bulunmaktadır. İslam anlayışına göre birey, başına gelen felakete sabreder; kendisine verilen nimetlere de şükrederse doğal bir denge, uyum ve akışa erişir. Bu durum neticesinde ise insan-ı kâmil adı verilen olgun insan mertebesine ulaşması kolaylaşır. Çağrıcı, tasavvufî açıdan sabrı “nefsi telaştan, dili şikâyetten, organları çirkin davranışlardan koruma, nimet hâliyle mihnet hâli arasında fark gözetmeyip her iki durumda sükûnetini muhafaza etme, şikâyeti yalnızca Allah’a yapıp hâlini ona arz etme” (2008, s. 337) biçiminde tarif etmiş; sabrın tasavvufta bir hâl ve makam olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla sabır kavramı tasavvufta iman etmenin neticesinde ortaya çıkan bir kavramdır. Kul, tevhidin gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğü eda ederken isyan ya da başkaldırı yerine teslimiyet, tahammülsüz olma durumu ve hiddetli davranışlar yerine de hilm ve sabır tavrını düstur edinmelidir (Ateş, 2019, s. 85).

Dinlerin tamamında sabrın bir erdem olduğu hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu dinlerden biri de İslam dinidir. Bu dine inen Kur’an-ı Kerim’de yalın yahut türetilmiş biçimleriyle birlikte sabır ifadesi 103 ayette, toplamda 119 kez geçmektedir. Kimi ayetlerde geçen ifadeler incelendiğinde Allah, başına gelen musibetlere sabreden kimselere başışlanma, rahmet ve hidayet müjdesi verirken yine kimi ayetlerde peygamberlerden ve müminlerden sabırlı olmaları ve karşılaştıkları bir husus karşısında acelecî bir tavır sergilememeleri konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Bir başka ayette ise yaratıcının

rızasına nail olmak için sabreden kulların, dünya hayatının sona ermesinin ardından iyi bir akıbetle karşılaşacakları kendilerine müjdelenmektedir.

İmtihan dünyasına uğurlanan her birey burada çeşitli hastalıklar, musibetler, ölüm gibi amansız sınavlara tabi tutulur. Dinlerde, inançlarda sıkıntılarla imtihan edilen kişinin tavrının iki biçimde kendini gösterebileceği ifade edilir. Birey ya başına gelen her türlü musibete isyan ederek Allah'a karşı gelmekte ya da bunların Allah tarafından gönderildiğini bilerek bunlara sabretmekte ve hepsinin geçici olduğu bilincini sergilemektedir. Bunlara gösterilen sabır neticesinde yüce Allah'ın şerefine nail olmakta ve ahiret hayatının güzelliklerine kavuşmaktadır. Bu olgun tavra en güzel örnek Hz. Eyüp aleyhisselâmdır. Hz. Eyüp, her türlü sıkıntı ve cefanın Allah'ın bir rahmeti olduğuna inanarak uzun yıllar sabredip el açarak rabbine yakarıştta bulunmuştur. Bu durum Sad suresi 44. ayette anlatılmış, sabır konusunda Hz. Eyüp'ün sabrı insanlığa örnek gösterilmiştir. Eğer Hz. Eyüp, dualarının kabulü konusunda ümitsizliğe düşseydi yahut kabulü konusunda aceleci tavırlar sergileseydi şüphesiz bu kadar övülmeyecek ve Allah tarafından takdir edilmeyecekti. Her şeyin bir vakti olduğu gibi edilen duanın kabulünün de bir vakti bulunmaktadır. Yüce Allah, Hz. Eyüp'ün duasını kabul ettiğini şöyle bildirmektedir: “Biz de onun duasını kabul etmiş ve başına gelenleri kaldırmıştık. Katımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatıra olmak üzere ona tekrar ailesini ve kaybettikleriyle bir mislini daha vermiştik.” (Enbiyâ, 21/84). Eyüp'ün duası da gerekli şartlar olgunlaştığında kabul edilmiş; hatta yüce Allah Hz. Eyüp'e kaybettiklerinin misli misli fazlasını sabrına mükâfat olarak vermiştir. *Kutadgu Bilig* adlı eserde de bu durumla alakalı “Her şey kendi olgunluğunu bekler, olgunlaşınca da inişe geçer” (KB 1050) ifadesi geçmektedir.

1. *Kutadgu Bilig* Adlı Eser ve Eserin Tercih Edilme Nedeni

Türklerin kitleler hâlinde İslam dinini kabul ettiği ve yepyeni bir kültür ve uygarlık çevresine girdiği bir dönemde Türk-İslam düşünce, fikir ve siyasi hayatının başlıca kaynaklarından biri olan *Kutadgu Bilig*, XI. yüzyılda (1069-1070) Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınmış bir eserdir. İslami dönem Türk edebiyatının ilk ürünü olan bu eser, çok yeni bir tarihte din ve uygarlık değiştirmiş bir topluma alışla gelenin dışında ahlaki ve siyasi hedefler göstermesi, alt-üst olan değerleri yeni bir düzen ve sisteme bağlamak istemesi (Arslan, 1986, s. 28) ve geçmişinden kopması mümkün olmayan aynı topluluğa Müslümanlığı niçin kabul etmeleri gerektiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Şeker, 2010, s. 25). X-XII. yüzyıllar arasında Budizm'in hâkim olduğu Türkistan coğrafyasında İslamlaşmanın cereyan ettiği dönemde Budist manasturların yakınına tekkeler inşa edilmiş, bu sayede hakla iç içe olma fırsatı elde edilmiştir (Şeker, 2010, s. 25-35). *Kutadgu Bilig* adlı eserde bu durumun izlerini görmek mümkündür. Odgurmuş-Hükümdar ve Odgurmuş-Ögdülmiş arasındaki diyaloglar tarihsel dönem içerisinde Budizm'le yapılan mücadeleleri, İslâmiyet'i yaymak için Budizm'e karşı verilen savaşları, Karahanlı yönetimindeki Uygurlar ve Budist Uygurlar arasındaki mücadeleleri göstermesi açısından kıymetlidir (Kök & Eker, 2019, s. 22). Çağatay (1967, s. 47-48) Odgurmuş'ın Budist Uygurları, Odgurmuş'ın ölümünün ise Budist Türklerin kendiliğinden

yok olup gitmelerini temsil ettiğini ifade etmekte; iki ölüm meselesinin de iki türlü hayat görüşünü temsil etmek için esere sokulduğundan bahsetmektedir.

İslamiyet'in resmî din olarak kabul edilmesinin ardından oluşan sosyal ortamın bir aynası olan eserde İslam'ı temsil eden bilgili, tecrübeli ve töreye hâkim Ögdilmiş'ten Budizm'i temsil eden ve bilgisiz Ogdurmuş'a verilen ahiretin dünya aracılığıyla nasıl kazanılacağı, beylere hizmetin nasıl yapılacağı, kişilerle ilişkilerin ne şekilde olması gerektiği, yemek adabı ve sofr kuralları vb. hakkındaki tavsiyeler eser boyunca diyaloglar hâlinde okuyucuya sunulmaktadır. Bu tavsiyeler arasında iyilik, cömertlik, tok gözlülük, cesurluk, anlayış, doğru sözlülük, bilgi, sabır vb. hasletlerin önemi vurgulanırken; korkaklığın, aç gözlülük, acelecilik, oburluk, yalancılık, öfke ve kaba davranış, ikiyüzlülük, alçaklık vb. hasletlerin ne derece kötü hasletler olduğu uzun uzadıya örneklerle anlatılmaktadır. Anlatılan bu örnekler arasında fazlaca vurgulanan aceleciliğin zararları ve sabrın erdemi çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Eser boyunca yinelenen "acele etmenin insan için kötü bir olgu olduğu", "acele işin pişmanlığının yıllarca sürdüğü", "yapılan tüm yanlışların acele etme neticesinde ortaya çıktığı", "sabırlı insan dileğine kavuşacağı" vb. hususlar tasnif edilerek uygun başlıklar altında incelenmiştir. Günümüzde olumsuz bir nitelik taşıyan acelecilik kavramının XI. yüzyılda da hoş karşılanmayan bir olgu olduğu ve *Kutadgu Bilig* adlı eserin kendisinden yüzyıllar sonrasına hitap eden bir eser olduğu çalışmamız aracılığıyla ortaya konmuştur. Çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu teknik vasıtasıyla Reşit Rahmeti Arat'ın *Kutadgu Bilig* (Metin (I), Tercüme (II), İndex (III)) adlı eserinde yer alan iyi hasletlerden sabır ve kötü hasletlerden sayılan ve sürekli yerilen acelecilikle alakalı beyitler tespit edilmiştir. Tespit edilen beyitler günümüz açıklamalarıyla birlikte örneklendirilmiş; beyitlerin taşıdığı değer üzerinden çalışma çerçevesi içerisinde yorumlama ve değerlendirme yapılmıştır.

2. *Kutadgu Bilig'de Acelecilik ve Sabır Kavramları ile Bulgular*

2.1. Acelecilik Kavramı

Acelecilik sabretme eyleminin zıddı biçiminde bir şeyin vaktinden evvel gerçekleşmesini arzulamak, ona bir an önce kavuşmak, o şeyi hemen elde etmeye çalışmak anlamına gelmektedir. Türkçe Sözlük'te "aceleci olma durumu, ıvencelik, tez canlılık" şeklinde açıklanan kavram yaratılmışların en yücəsi sayılan insanın zayıf noktalarından biri olarak Kur'ân'da da zikredilmektedir. Aceleciliğin bireyleri hatalı seçimlere sevk ettiğini belirten yüce Allah "İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir." ayetiyle bunu dile getirmektedir. Bu ayet, bireyin hemen olmasını istediği şey yüzünden yeterince düşünmemesi, ölçüp tartamaması neticesinde kendi zararına olacak şeyi temenni etmesini göstermektedir. Dolayısıyla her işe tedbir ve sabır neticesinde yaklaşmanın ve acele etmemenin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Telaş ve aceleci davranma neticesinde insanın mantıklı düşünebilmesi, durumları analiz kabiliyeti, isabetli karar alma yetisi engellenmekte; olayların ehemmiyetini kavrama yetisi kaybolmaktadır. Dolayısıyla sabırsız yani aceleci bireyler arzu ettikleri şeylerin hemen o an gerçekleşmesini dilemekte, bunun kâr ya da zarar getiren bir durum olmamasıyla ilgilenmemektedirler. Bu olmadığında ise öfkeye kapılarak mantıksız ve tutarsız durumlar sergilemektedirler (Önal,

2008, s. 461-462). O hâlde aceleci davranış sergilemenin zıttı olan sabretme eylemi neticesinde bireyler ilk anda göremedikleri ayrıntıları olay neticesinde daha net bir şekilde gözlemleyebilmektedirler. Çünkü sabırlı insan karşılaştığı olayları net bir şekilde analiz etmek için akli ve düşüncenin gücünü daima ön planda tutarak sakin ve temkinli hareket eder. Ülkemizdeki literatür incelendiğinde farklı boyutlarıyla aceleci tavır sergilemenin zararları ve sabır konusunu ele alan birtakım araştırmalar karşımıza çıkmaktadır. Beyazıt Yaşar Seyhan'ın *Dindarlık ve Kişilik Açısından Sabır*, Abdullah el-Müncebîni'nin Türkçeye *Sabır ve Rıza* adıyla çevrilen kitabı, Nevzat Tarhan'ın *Duyguların Psikolojisi ve Stres ve Sabır* adlı eserleri bu araştırmalar arasında zikredilebilir. Bu çalışmalar arasında konuyu doğrudan pozitif psikoloji açısından ele alan en kapsamlı çalışma ise Mebrure Doğan'ın 2014 yılında tamamladığı *Dindarlık, Sabır ve Psikoloji İyi Olma Arasındaki İlişkiler* başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış biçimi olan *Sabır Psikolojisi* adlı eserdir (Doğan, 2017, s. 218).

2.2. Aceleciliğin Zararları

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette zikredilen Arapça bir kavram olan el-Acele, insanın tabiatında var olan olumsuz davranışlardan biri olarak zikredilmektedir (Karacoşkun, 2005, s. 96). Tahammülsüz ve sabırsız insanlarda yaygın olarak görülen acelecilik davranışı bireyin objektif bakış açısıyla olayları yorumlamasını engelleyen en önemli etmenlerden biridir. Bir durum içerisindeyken aceleci bir tutum sergileyen ve istediğinin hemen gerçekleşmesini talep eden kişi iyi ya da kötü şeklinde olayları ve olguları kategorize edip birbirinden ayırt edemez (Soysaldı & Turgut, 2022, s. 329). Psikolojide bir davranış bozukluğu olarak ele alınan acelecilik kavramı sabırsızlığın ve aceleciliğin, içinde bulunulan zamandan ve mekândan bir kaçış; iyi olmayandan iyi olana, az iyi olandan daha iyi olana geçme arzudur (Kasapoğlu, 2006, s. 92). Bu arzunun tatmini için gösterilen acelecilik tavrı toplumumuzda da hoş karşılanmamış; bununla alakalı "Acele giden ecele gider", "Aceleci sinek süte düşer", "Acele işe şeytan karışır" biçiminde atasözleri sarf edilmiştir.

Kutadgu Bilig adlı eserde de aceleciliğe hoş bakılmamış çeşitli beyitlerde bu durumun zararları ve insan üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. *Ay-Toldı'nın Kün-Toğdı Hakanın Hizmetine Geldiğini Söyler* adlı bölümde Ay-Toldı, Hâcib'le konuşarak hakanın hizmetine girmek istediğini kendisine beyan eder. Hâcib de Ay-Toldı'ya acele etmemesi ve işi kendisine bırakması gerektiğini ifade eder. Bunların sebebi ise Hâcib'in Ay-Toldı'nın değersiz görülmemesi arzudur. Bundan dolayı Ay-Toldı'nın tüm işleriyle ilgilenmeyi kabul eder ve Ay-Toldı'dan da kendisine güvenmesini ve sabretmesini talep eder. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle ifade edilmiştir:

yanut birdi hâcib kör ay toldıka / ayur emdi iwme maña tur bağa

"Cevap verdi Hâcib Ay-Toldı'ya bak, şimdi acele etme işi bana bırak." (KB 538).

Yine bahsi geçen bölümde Hâcib Ay-Toldı'ya sevinçli bir şekilde günlerini geçirebileceğini ifade ettikten sonra biraz sabretmesini ifade eder. Acele işlerin yapılacak hatalar nedeniyle uzayacağını ve pişmanlıkla sonuçlanacağını belirterek zamanı

geldiğinde zaten işinin olacağını söyler. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

ķayu işke iwse uzar kiç ķalur / iwe ķılmıř işler ökünçlüğ bolur

“Eğer acele edersen iş uzar, geç kalır, acele yapılmış işler pişmanlıkla sonuçlanır.” (KB 556).

ödiñe küdezgü işig iwmeğü / ķamuğ iş ödiñde bolur ay büğü

“Zamanını gözet, işinde acele etme, iş olur zamanı gelince ey bilge.” (KB 557).

Ay-Toldı’nın Hakan Kün-Toğdı’nın Huzuruna Çıktığını Söyler adlı bölümde Ay-Toldı, hükümdarın huzurunda saygıyla eğildikten sonra hükümdara sözünü açmıştır. Bu arada Yusuf Has Hâcib bize söylenmesi gereken sözlerin sabırla ifade edilmesinin öneminden, acele girilen işlerin pişmanlık getireceğinden ve kişinin sakin olduğu durumda beylik katına dahi ulaşabileceğinden bahsetmektedir. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

muñar menzetü aydı řa’ir bu beyt / işiñ tüşse şabır birle ayt

“Buna benzeterek söylemiş řair şu beyti, birine işiñ düşerse acele etme, sabırla söyle.” (KB 586).

iwe kirme işke şabır ķıl serin / iwe ķılmıř işler ökünçi yarın

“Acele girme işe, sabırlı ol serin, acele işler pişmanlık verir yarın.” (KB 587).

ķamuğ işte iwme serin öz tutun / serinse bulur ķul bu beglik ķurın

“Hiçbir işte acele etme, serin tut kendini, serinse bulur kul beylik katını.” (KB 588).

Ay-Toldı Hakana Kendisinin Mutluluk Olduğunu Söyler adlı bölümde hakan Ay-Toldı’ya sinirlenmiş kendisine bir yararının olmadığına, üstünlük tasladığından dem vurmıştır. Ay-Toldı, hükümdarın huzuruna geldiğinde bir top çıkarıp ona yaslanarak oturmuştur. Bunu gören hakan ise Ay-Toldı’nın oturma adabını bilmediğine, kendisini beyle denk tutuşuna, beyine kafa tutuşuna söz değirmiş; Ay-Toldı’yı denemeden kendisine yakın tuttuğu konusunda aceleci davrandığına kişinin hizmette pişmesinin doğruluğuna öfkelenmiştir. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

ilig buştı artuķ ķararttı meñiz / ayur ay iweklik ķiřike isiz

“Hakan kızdı artık, karardı benzi, dedi ki: Hey, acele etmek insan için ne kötü.” (KB 629).

negü tir eşitgil biliglig tilin / iwe ķılmıř işler ökünçi yılın

“İşit bilginin dili ne söyler, acele işiñ pişmanlığı yıllarca sürer.” (KB 631).

iwe ķılmıř işler nece yig bolur / iwe bışmış aşnı yise ig olur

“Acele yapılan işler nasıl çiğ olur, acele pişen aşnı yiyen hasta olur.” (KB 632).

iweklik turur barça yanluk başı / amulluk turur barça edgü işi

“Yanlılıkların başında acecelilik vardır, bütün iyi işler sakın yapılanlardır.” (KB 633).

iweklik bu erdi sini bilmedin / yakın tuttum özke tapındurmadın

“Acecelilik şu ki seni bilmeden, yakın tuttum kendime hiç denemedin.” (KB 634).

Hakan Kün-Toğdı Ay-Toldı'ya Adalet Sıfatının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler adlı bölümde hükümdar Ay-Toldı'ya kendisini hoşnut etmesinin gerekliliğinden bahsettikten sonra sevmediği şeyleri sıralar. Bunların başında yalan gelmektedir. Sonrasında ise güç kullanmak, hırs, acecelilik, açgözlülük, öfke, eli uzunluk gibi meziyetler bulunmaktadır. Çalışmada çerçeve oluşturan acecelilik de burada kötü hasletlerden biri olarak sayılmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig'*de şu beyitle ifade edilmiştir:

suk erse kılınçı yig erse özi / iwek erse kılkı uwutsuz közi

“Hırslıysa tavrı, kendi çiğse, aceleciyse ve açgözlüyse.” (KB 849).

Mutluluğun Geçiciliğini Talihin Kararsızlığını Söyler adlı bölümde Ay-Toldı'nın yaşlanma alametlerinden bahsedilir. Bedeninin iki büklüm olması, yataklara düşmesi, zamanının dolması kısacası ölümün habercisi olan hastalıkların Ay-Toldı'ya erişmesi neticesinde hükümdara dert yanması ve ölümün kendisine de uğrayacağı anlatılır. Ay-Toldı gençliğini boşuna harcadığından yakınırken hükümdar ise Ay-Toldı'ya hastalığının günahlarına kefaret olacağı ve sabırlı olması gerektiği tesellisinde bulunur. Bu durum *Kutadgu Bilig'*de şu beyitle ifade edilmiştir:

ilig aydı ay toldı iwme serin / ig ol bu yazuklarğa yulğı yarın

“Hakan dedi: Ay-Toldı acele etme, sabırlı ol, bu hastalık günahlarını öder yarın.” (KB 1107).

Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'le Konuşmasını Söyler adlı bölümde Ay-Toldı, oğluna kendini ateşe atmaması, doğru ve dürüst olması, iyilikte bulunup özünü kötülükten koruması, kötü arkadaştan ve ikiyüzlülerden uzak durması gerektiği gibi çeşitli öğütlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında işlerinde aceleci davranmamasının önemine değinerek tüm isteklerine bu şekilde kavuşabileceğinden de bahsetmektedir. Bu durum *Kutadgu Bilig'*de şu beyitle ifade edilmiştir:

kamuğ işte iwme serin öz buka / serimlig kişiler tegir arzuğa

“Hiçbir işte acele etme, serin tut kendini, böyle kişiler elde ederler arzularını.” (KB 1310).

Beylişe Yaraşan Bir Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler adlı bölümde hükümdar Ögdülmiş'e beyin nasıl olması gerektiğinden, ne yaptığı takdirde adının nam salıp dünyaya yayılacağından, halkının zenginleşeceğinden vs. bahseder. Bunları sayarken hükümdarın sahip olması gereken seçkinlik, bilginlik, akıllılık, ılımlılık, cömertlik, gözü gönlü tokluk, edep, alçak gönüllülük, anlayış gibi meziyetleri de sıralar. Beyde olmaması

gereken meziyetler arasında ise kötü ve kaba davranış, zevzeklik, doyumsuzluk, aç gözlülük gibi hususları sayar. Acelecilik de beyde olmaması gereken hasletlerden biridir. Eğer bir bey aceleci bir yapıya sahipse bu durumun ona zarar vereceği vurgulanır. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

iweklik belin ol kamuğka yawuz / kalı bolsa begke yüzi boldı boz

“Acele korkudan gelir ve herkes için kötüdür, bu eğer beyde olursa onun yüzünü sarartır.” (KB 1996).

iwek kırğı kılkı kılınçı buşı / biligsizke belgü bolur bu işi

“Acelecilik, zevzeklik, herkese kötü davranmak, bunlar bilgisizliğin göstergesidir.” (KB 1997).

iwe kılmış işler nece yig bolur / iwe yise aş suw neçe ig bolur

“Acele yapılan işler nasıl çiğ olur, acele yiyip içen hasta olur.” (KB 1998).

Beyliğe Yaraşan Bir Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler adlı bölümde hakan Ögdülmiş’e bir beyin nasıl olması gerektiğini anlatır. Beyin akıllı, bilgili, edepli, alçakgönüllü, olumlu, iyi niyetli, temiz, günahlardan sakınan, sabırlı, ılımlı, tok gözlü, yumuşak huylu vb. niteliklere sahip olmasının onu iki âlemde de yücelteceğinden bahsederken; yalancılık, vefasızlık, korkaklık, küstahlık, gurur, kibir, cimrilik, kızgınlık, inatçılık vb. gibi özelliklere sahip olmasının ise beyi ne duruma düşüreceğinden dem vurur. Beyin uzak durması gereken kötü kişilik özelliklerinden biri de aceleciliktir. Bey, adının iyi bir şekilde anılmasını istiyorsa bahsedilen kötü meziyetlerden uzak durmalıdır. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

birisi iweklik birisi saran / üçünçü buşılık serin öz tiren

“Birisi acelecilik, birisi cimrilik, üçüncüsü kızgınlık, bunlara diren, yenilme.” (KB 2061).

otunluk iweklik yinik kırğuluk / kara kılkı ol bu yıraç turğuluk

“Küstahlık, acelecilik, kolayca gururlanmak, uzaklaştırır kendisinden herkesi.” (KB 2078).

Ögdülmiş Hakana Kumandanların Nasıl Olması Gerektiğini Söyler adlı bölümde Ögdülmiş, hükümdara ordunun başında olmanın, askeri kumanda etmenin, düşmanı yenmenin zorluğundan bahsederek bunları başaracak kişinin seçkin biri olması gerektiğini ifade eder. Bu kişinin ayrıca cesur, soğukkanlı, paylaşımcı, tok gözlü, zeki, düşünceli, onurlu, tedbirli, ileri görüşlü, sabırlı, kararlı, geniş gönüllü, siyasî vb. özelliklere sahip olmasının önemini anlatır. Sonrasında Ögdülmiş, kumandanın çok askere değil düzenli orduya ihtiyacının olduğunu söyleyerek düşmanla karşı karşıya kalınması durumunda uygulanması gereken savaş taktiklerinden bahseder. Bu taktiklerden biri de düşmanın asker sayısının üstün olduğu durumda savaşmak için acele edilmemesi, aksi takdirde savaşın düşmanın lehine sonuçlanacağı şeklindedir. Ögdülmiş’in verdiği

tavsiyelere göre eğer mümkünse savaş yapılmadan anlaşma sağlanmalıdır. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitlerle ifade edilmiştir:

yağın sü telim tutsa azrak seniñ / tokişka iwinme yarağ kör anıñ

“Düşmanın askeri çok seninki azsa, savaşmak için acele etme, bu yarar ona.” (KB 2359).

tilin arsız il bol küdeşgil özün / tokişka iwinmegü kesgil sözün

“Dilinle oyala, barışçı ol, koru kendini, savaşmak için acele etme, kes sözünü.” (KB 2363).

Odgurmuş'ın Mektup Yazıp Hakana Gönderdiğini Söyler adlı bölümde Odgurmuş hakana bir mektup yazar ve mektupta tevhit, münacat, naat ve methiyenin ardından hükümdardan dört dileğinin yerine getirilmesini talep eder. Bunlar; ölümsüz bir yaşam, yaşlılığı olmayan gençlik, esenlik ve zenginliktir. Hükümdarın bunları kendisine sağlaması neticesinde kendisini kul ederek hakana bağlanmayı teklif eder. Bunları vermediği takdirde daha fazlasının tanrı tarafından kendisine verileceğini beyan ederek hükümdarla tanrı arasında mukayeseye gider. Sözlerini söyledikten sonra mektubunu kardeşine teslim eder. Ögdülmiş de hakana kardeşinin gelmeyeceğinden bahseder ve hakan da bunun üzüntüsüne kapılır. Bu sırada aralarında ağızdan çıkan her kelâmın acele edilmeden düşünülerek söylenmesi gerektiğinden, aksi takdirde söylenen şeylerin geri dönüşünün olmadığından bahsederler. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle ifade edilmiştir:

sözüg saşnu sözle sen iwme serin / iwe sözlemiş söz ökünçi yarın

“Sözünü düşünerek söyle, acele etme, sabırlı ol sen, acele söylenen söz pişman eder yarın.” (KB 3881).

Ögdülmiş Odgurmuş'a Beylere Hizmetin Töresini, Özelliğini Söyler adlı bölümde Ögdülmiş, Odgurmuş'a beylere nasıl hizmet edilmesi gerektiğinden ve hizmet ederken nelere dikkat edileceğinden bahseder. Beylere hizmet edecek kişi; töre ve usul öğrenmeli, davranışları düzgün olmalı, girip çıkmasını bilmeli, edepli olmalı, çalışkan, zeki, tutarlı ve dikkatli olmalı ayrıca diline de sahip çıkmalıdır. Ayrıca beyin huzurunda nasıl davranacağını bilmelidir. Bunlara dikkat eden kişinin büyüklüğe erişeceğinden ve arzularına kavuşacağından bahseder. Bunun ardından ise nezaket kurallarından bahsederek dikkat etmesi gereken şeyler hakkında -yüksek sesle kahkaha atmamak, aksırıp öksürmemek, elini kolunu sallayarak sarayda dolaşmamak vb.- uyarıda bulunur. Kişinin beyin sofrasına davet edilmesi hâlinde ise yemekte kemik sıyırmaması, önünden yemesi, masaya sürtünmemesi vb. gibi uyması gereken sofranın kurallarından bahseder. Bunlar arasında obur gibi yememek, mideyi tıka basa doyurmamak, aceleci davranmamak ancak bunu yaparken de aheste aheste hareket etmemek gibi davranışlar da sıralanmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle ifade edilmiştir:

teşi teg yimegil yime tawraqın / silig bolma artuq tişi teg saqın

“Obur gibi yeme, yine acele etme, fakat dişi gibi de nazlanma.” (KB 4132).

Odgurmuş’in Hakana Öğüt Verdiğini Söyler adlı bölümde Odgurmuş, hakana dünyaya bel bağlamaması, iyilik yapmanın ve yaşamı verimli geçirmenin önemi, töreyi en doğru şekilde uygulaması, doğru ve dürüst ve hevsten uzak bir şekilde hareket etmesi, küstahlardan ve fesatlardan uzak durması, tavrının acele ve zevzeklikten uzak olması gerektiği hakkında öğütler vermektedir. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitle ifade edilmiştir:

iwek kırğu bolma kılcın sözün / seringil seringil atanur tüzün

“Aceleci, zevzek olmasın tavrın, sözün, serin ol, serin davranana derler düzgün.” (KB 5219).

Ögdülmiş’in Geçmiş Yaşamına Acıyarak Tövbeye Döndüğünü Söyler adlı bölümde Ögdülmiş, gençliğinin tükendiğini yani yaşlandığını anlayınca tövbe etmek istemesi anlatılmaktadır. Bu fasla geçmeden önce Ögdülmiş’in kendi kendine sitem etmesi, ömrünü aymazlıkla ve insana yakışmayan ölçüde yiyip içtiği için duyduğu pişmanlık, dişlerinin dökülmesi, saçlarının beyazlaması, kulağının ağır işitmesi gibi yaşlılık alametlerinden duyduğu rahatsızlık dile getirilmektedir. Sonrasında ise yaptığı şeyler için tövbe ederek tanrıdan günahlarının özrünü dilemek istemesi anlatılmaktadır. Bu özür işlemi için danışmanın ve akıl almanın daha uygun olacağına karar veren Ögdülmiş’in, acele etmemesinin gerekliliği *Kutadgu Bilig’de* şu beyitle ifade edilmiştir:

yana saqnu aldı ayur iwmeyin / iweklikte yas ol anı kılmayın

Yine birden düşündü, dedi: Acele etmeyeyim, acelecilik zararlıdır, bunu yapmamalıyım (KB 5648).

Odgurmuş’in Ögdülmiş’e Öğüt Verdiğini Söyler adlı bölümde Odgurmuş, Ögdülmiş’e aymaz olmaması, iyi olması, özünü hatırlaması, cömert olması, Allah hükmüne razı olması, doğru olması, tatlı sözlü ve güler yüzlü olması, yararlı kişi olması vb. gibi çeşitli öğütlerde bulunur. Bu öğütler arasında kendini gelip geçici dünya hevesine kaptırmaması gerektiği, ibadeti uzun tutmanın önemi ve bir işte acele ettiğinde sakin kalmasının değerinden bahsetmektedir. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitle ifade edilmiştir:

saqınç kısga tutğıl tapuğ kıl uzun / iwerde amul bol buşarda tüzün

“Dünya endişesini kısa tut, ibadetin olsun uzun, acele ettiğinde sakin ol, kızdığında düzgün.” (KB 6090).

2.3. Aceciliğin Gerekli Görüldüğü Durumlar

Kavram itibariyle acelecilik Kur’ân’da yerilen bir olgu olmasına rağmen Allah’ın rızasını kazanmak için sergilenen aceleci davranış olumlu karşılanmıştır. İbadetlerde ve hayır işlerinde aceleci davranmanın gerekliliği çeşitli hadis ve ayetlerle de desteklenmiş; din âlimleri aracılığıyla aktarılmıştır. Tirmizi’den rivayet edildiğine göre Efendimiz (s.a.v) Hz.

Ali'ye: Ya Ali, üç şeyi geciktirme! Namazı vakti girince hemen kıl, cenaze namazını hemen kıl! Dul veya kızı, küfüvü isteyince, hemen evlendir! diye buyurmuştur. *Kutadgu Bilig'*de de acelecilik her ne kadar yerilse de bazı durumlarda aceleci davranmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Bunlardan en önemlisi ibadettir. Vaktin geçmemesi ve ibadetin vaktinde eda edilmesi adına acele etmek (veya) acelecilik hoş görülen ve desteklenen bir özellik olarak vurgulanmıştır. Ayrıca fakiri doyurmak, kulluk vazifesinin ifası, hayır işlemek ve ölüme hazırlık gibi yine dinî konularda vakit kaybedilmemelidir. Bu durum *Kutadgu Bilig'*de şu beyitlerle ifade edilmiştir:

kaıuğ iş içinde amulluğ öğür / meğer ta'at erse iwingil yüğür

“Bütün işlerini sakinlik içinde gör, eğer bu ibadetse acele et.” (KB 1999).

bu mundağ idimni şalı sewmeyin / tilep bulęuķa öz şalı iwıneyin

“Böyle Allah'ımı nasıl sevmeyeyim, onu arayıp bulmak için nasıl acele etmeyeyim.” (KB 4788).

bu bulmuş öğüğ barı şılma yawa / ölümke anunęil tapuęķa iwe

“Bu bulduğun zaman bari geçirme boşa, kulluk için acele et, kendini ölüme hazırla.” (KB 5150).

iwe işleme iş meğer din işi / iwek işte aşęın bulamaz kişi

“Eğer din işi değilse acele işleme işi, acele işten yarar bulamaz kişi.” (KB 5217).

açęıg biręü erse iwit terk tegür / kınnın beręe ursa amulluğ öğür

“Açıverirsen elini, acele et, hemen ver, cezalandırıp değnek vurmayı biraz geciktir.” (KB 5218).

tiriglik küsüş tut iwe şıl tapuğ / ölüm tutmaz erken baķa tur oğuğ

“Yaşamı değerli tut, acele et ibadet için, dikkatli ve uyanık ol, ölüm yakalamadan.” (KB 5717).

3. Sabır Kavramı

Kur'an-ı Kerim'de imtihan dünyasına gönderilen insan, rabbi tarafından kendisine verilen her türlü musibetle sınaıa tabi tutulmaktadır. Kutsal kitabımız olan Kur'an'da Allah'ın kulunu korku, açlık, fakirlik, ölüm vb. musibetlerle imtihan ettiği; bunlara sabredenlerin ve tahammül gösterenlerin ise ebedî kurtuluşa ereceği çeşitli ayetlerde müjdelenmektedir. Çağırıcı (2008, s. 339) Gazali'ye göre meşakkatlere tahammülün üç farklı derecesi olduğunu belirtmektedir. Tahammül göstermenin başlangıç derecesine tesabbur, orta derecesine sabır, en yüksek yani üçüncü derecesine ise rıza adı verilmektedir. şikâyet etmemek, başına gelene razı olmak hatta hayır ve şerrin Allah'tan geldiğinin bilincinde olarak her duruma şükretmek kâmil insandan beklenen faziletlerdir. Peygamberimiz (s.a.v.) de “Kim sabretmek isterse Allah ona sabır ihsan eder. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha çok nimet verilmemiştir.” sözüyle sabırın en hayırlı nimet

olduğunu vurgulamış; müminin sabrettiği her şeyin mükâfatının (kendilerine) verileceğini haber vermiştir.

Kutadgu Bilig’de de geçen birçok beyitte kişilere sabır tavsiye edilmiş; öfkeye, hastalıklara, bela ve musibetlere karşı gösterilen sabrın önemi vurgulanmıştır. Eser boyunca öfke, ikiyüzlülük, yalan gibi kötü hasletlerin yerildiği; iyilik, doğruluk, cömertlik gibi iyi hasletlerin övüldüğü kısımlar bulunmaktadır.

Ay-Toldı’nın Oğlu Ögdülmiş’le Konuşmasını Söyler adlı bölümde de Ay-Toldı, oğlu Ögdülmiş’e çeşitli nasihatler vermektedir. Bu nasihatlerden biri de öfke anında kişinin kendisine sahip çıkması, sakinleşmesi ve sabırlı olması gerektiği yönündedir. Ayrıca bir durum karşısında sabır göstermek, olgunluk sergilemek erdemli kişiye yakışan tavırlardandır. Bu kişinin göstermiş olduğu sabrı sayesinde bozulan işleri yoluna girer, en zorlu durumların üstesinden gelir, duasına cevap verilir ve muradı hâsıl olur. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

kalı kelse öwkeñ çatıgılan serin / serimlig kişiniñ sewinçi yarın

“Öfkelensen de serin tut kendini, yarın sevinir sabırlı kişi.” (KB 1317).

negü tir eşitgil seringın kişi / serinse iter er buzulmuş işi

“Ne der işit sabırlı kişi sabırla düzeltir bozulmuş işi. (KB 1318).

serinse kişi öz tilekin tapar / serip turdaçı er örün kuş tutar

“Sabırlı insan dileğine kavuşur, sabredip bekleyen Anka kuşu tutar.” (KB 1319).

kalı tegse emgek ya kaçdıgı saķınç / serinse kelir ötrü kaçra sewinç

“Eğer zahmet, kaygı ve endişeye düşen sabrederse, kaybettiği sevinci bulur yine.” (KB 1320).

apañ irse devlet yapulsa kaçpuğ / serinse yana işi itlür kaçmuğ

“Eğer ayrılırsa devlet, kapanırsa kapısı, sabrederse insan yine düzelir bütün işleri.” (KB 1321).

seringil serinmek eren kılķı ol / serinse bulur er mesel kökke yol

“Sabır erenlerin tavrı, sabırlı ol, sabreden insan göğe bile bulur yol.” (KB 1322).

Ay-Toldı hükümdarın yanında çalışmak istediğini Hâcib’e belirtmesinin ardından Hâcib kendisine söz vererek güzel kelimelerle yüreğini ferahlatmıştır. Sonrasında ise sevinçli bir şekilde beklemesini söylemiş ve işinin olacağını ancak kendisinin acele etmemesini ve sabırlı bir şekilde davranmasını talep etmiştir. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitle ifade edilmiştir:

sen az iwme işler ödine tapuğ / ödi kelse açlur bu beklig kaçpuğ

“Sen biraz sabret, her işin zamanı var, zamanı gelince açılır kilitli kapılar.” (KB 554).

Ögdülmiş Hakana Aklın Suretini Söýler adlı bölümde teşhis sanatı yardımıyla kişiliğe büründürdüğü aklı över ve onun meziyetlerini sıralar. Bunlar arasında tüm işlerin çözümünü ve zamanını bilmesi, ölü tene can, dilsiz için söz kadar ehemmiyetli olması gibi özellikler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra aklın aceleci bir tutum sergilemediği daima sakin, sabırlı ve tedbirli bir niteliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle ifade edilmiştir:

örüg ol amul keç serimlig şabur / körüp işni yetrü ol akru tegür

“O ılımlı, sakin ve çok sabırlıdır, işini dikkatle görüp, sabırla yapar.” (KB 1867).

Beyliğe Yaraşan Bir Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söýler adlı bölümde ise bir beyin nasıl olması ve hangi nitelikleri taşıması gerektiği yönünde önerilerde bulunmaktadır. Ögdülmiş, hakana iyi bir beyin soyluluk, affedicilik, bilgi, düzgün tavır, tok gözlülük, alçak gönüllülük, çalışkanlık, iyilik, edep vb. meziyetlere olmasının önemini ayrıntılı bir şekilde açıklar. Bu nitelikler arasında sayılan bir diğer husus ise beyin sabırlı ve ılımlı olmasıdır. Sabır ve ılımlılık beyliğin elde tutulması ve devamlılığı için en önemli hususlardan bazılarıdır. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitlerle ifade edilmiştir:

örüglük amulluk bolur begke körk / bu beglik işiñe bu ol bağı örk

“Sabır ve ılımlılık beyin görkemidir, bu beylik işinin bağı, yuları budur.” (KB 1988).

közi tok serimlig ne köğki köñül / sururkap keçürgen ne kılkı amul

“Gözü tok, sabırlı ve alçak gönüllü, kusurları bağışlayıcı ve sakin tavrıdır.” (KB 2170).

Ögdülmiş Hakana Kumandanların Nasıl Olması Gerektiğini Söýler adlı bölümde Ögdülmiş, hakana iyi bir komutanda hangi özelliklerin bulunması gerektiğinden bahsetmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi iyi bir kumandan cesur, eli açık, alçak gönüllü, tok gözlü, zeki, düşünceli, tatlı dilli, öfkesine hâkim vb. nitelikleri bünyesinde barındırmalıdır. Sayılan bu özellikler arasında kumandanın sabırlı ve kararlı olmasının önemine de değinilmiştir. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle açıklanmıştır:

titimlig kerek hem topulsa çerig / yitilik kerek keç kıomıtsa erig

“Sabırlı olmak gerek, yarıp geçmek için düşmanı, kararlı olmak gerek, coşturmak için askeri.” (KB 2328).

Ögdülmiş Hakana Ulu Hâcib'in Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söýler adlı bölümde Ögdülmiş ulu Hâcib'in hangi niteliklere sahip olması gerektiği hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgiler arasında Hâcib'in doğru sözlü, inançlı, temiz soylu, iyi tavrı, konuşurken kullandığı kelimelere dikkat eden, tok gözlü, rüşvete yanaşmayan, zeki, bilgili karakter özellikleri sıralanmaktadır. Ayrıca bunlara ek olarak Hâcib'in sabırlı ve kendine hâkim olmayı bilen biri olmasının ne denli önemli olduğu hakkında da açıklamalar yapılmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig*'de şu beyitle ifade edilmiştir:

serimlig kerek hem tuta bilse öz / közin keç küdeşse tilin tıdşa söz

“Sabırlı olmalı ve tutabilmeli kendini, gözünü iyi gözetmeli ve sakınmalı dilini.”
(KB 2480).

Ögdülmiş Hakana Elçi Gönderilecek Kişinin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler adlı bölümde Ögdülmiş elçinin sahip olması gereken özellikleri sıralar. Elçi; gözü, gönlü tok ve candan bağlı tam güvenilir, dürüst, nazik, sakin, edepli olmalı, tıptan anlamalı, düş yormayı bilmeli, hesap ve geometriden anlamalıdır. Aç gözlülük, pintilik, sadakatsizlik, bilgisizlik gibi özelliklere sahip bir birey elçi olmaya uygun değildir. Elçinin sahip olması gereken özelliklerin arasında sabır da sıralanmakta, sabırlı kişinin elinin değdiği her işte başarılı olacağı vurgulanmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitle ifade edilmiştir:

közi tok çığay erse bayka sanur / serinse kişi tegme işte unur

“Gözü tok kişi yoksul da olsa zengin sayılır, sabırlı kişi değme işte başarılı olur.”
(KB 2612).

Hakanın Ögdülmiş’e Başsağlığı Dilediğini Söyler adlı bölümde Odgurmuş’ın vefatının ardından hakanın Ögdülmiş’e başsağlığı dilemesi, onu teselli etmesi ve Ögdülmiş’in yas tutması anlatılmaktadır. Ayrıca dünyanın bir aldatmaca olduğundan, gelenin göçeceğinden, iyilerin de kötülerin de saltanatının gün gelip son bulacağından bahsedilmekte; dünya işlerine sabretmenin ve verilen nimetlere şükretmenin önemi hatırlatılmaktadır. Bu durum *Kutadgu Bilig’de* şu beyitlerle ifade edilmiştir:

eşitgil negü tir bilig birgüçi / ay emgek bile sen şabır kılğuçı

“İşit ne der bilgi verici, ey emekle birlikte sen sabır kılıcı.” (KB 6448).

ay ni’met idisi şükür kıl yigil / ay miñnet idisi şabır kıl egil

“Ey nimet sahibi buna şükret yeğdir, ey mihnet sahibi sabır kıl, eğil.” (KB 6449).

şabır kılşa miñnet bolur ni’metiñ / şükür kılşa ni’metka artar tigil

“Sabır kılırsan mihnet olur nimetin, şükredersen nimet artar, bunu bil.” (KB 6450).

Sonuç

Kur’ân’da peygamber ve müminlerin özellikleri olarak zikredilen sabır kavramı başarının ve sakinliğin anahtarıdır. Birçok kapıyı açan sabır neticesinde yüce Allah sabredenlere dünya ve ahirette çeşitli mükâfatlar vereceğini vadedmiştir. Darlıkta gösterilen sabır ve bollukta gösterilen şükür kâmil insanın faziletleri arasında gösterilmiş; her türlü musibetin ve mükâfatın Allah’tan geldiğine gösterilen rızanın işareti sayılmıştır. Kur’ân’da Allah’a kulluk etmek ve çeşitli zorluklarla imtihan edilmek için yaratılan insanın kurtuluşa erebilmesi gösterdiği sabra ve tahammülüne bağlıdır. Bunlar karşısında insan, Allah’ın kaderine teslim olup verdiği rıza göstermeli, sabırsız davranmamalı, isyan etmemeli, aceleci bir tutum sergilememelidir. XI. yüzyılda Türklerin İslamiyet dairesine girmesinin ardından toplumun içinde bulunduğu sosyal ortamı yansıtan en önemli eser olan *Kutadgu Bilig* aynı zamanda bir ahlâk, felsefe, öğüt, siyaset, eğitim, diplomasi, yönetim,

adabımuaşeret kitabıdır. Bireye, iki âlemde de saadete erişmesi için izlemesi gereken yolu göstermek amacıyla yazılan eserde belirtilenlerin yanı sıra çok sayıda hususa değinilmiş; bunlar arasında Odgurmuş'ın Ögdülmiş'e verdiği tecrübe dolu öğütler zikredilmiştir. Zikredilen öğütler arasında erdemli insan olmanın, sözü doğru söylemenin, nezaket sahibi olmanın, her durumda sabırlı olmanın, içten davranmanın, olumlu tavır sergilemenin öneminden bahsedilmiş; bu davranışlarda bulunan kişiler de yüceltilerek övülmüştür. Bu özelliklere sahip olan kişilerin hem dünyada hem de ahirette elde edeceği kazançlar ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında incelediğimiz *Kutadgu Bilig* adlı eserde de sabrın önemi vurgulanmış, acelecilik kavramı karşısında olumsuz bir tavır takınılmıştır. Sadece din ve ibadet işlerinde acele edilmesi gerektiği, bunun dışındaki tüm durumlarda serin ve sakin bir tutumun sergilenmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Çeşitli başlıklar altında incelenen çalışma neticesinde Allah'a karşı gösterilen kulluğun en üstününün sıkıntı ve belalara sabretmekten geçtiği, erdemli ve bilgili insanların işini acele etmeden sakinlik içinde çözdüğü, acelenin ve sabırsızlığın ne gibi felaketselere sebep olacağı ve sabırsız insanın toplumda nasıl algılandığından bahsedilmiştir. Çalışmamızda doğrudan acelecilik ve sabır üzerine tespit edilen atasözleri ise şu şekilde listelenebilir:

1. kayu işke iwse uzar kiç qalır / iwe kılmış işler ökünçlüg bolur “Eğer acele edersen iş uzar, geç kalır, acele yapılmış işler pişmanlıkla sonuçlanır.” (KB 556).
2. iwe kılmış işler nece yig bolur / iwe bısmış aşnı yise ig olur “Acele yapılan işler nasıl çiğ olur, acele pişen aşı yiyen hasta olur.” (KB 632).
3. iwe kırme işke şabır kııl serin / iwe kılmış işler ökünçi yarın “Acele girme işe, sabırlı ol serin, acele işler pişmanlık verir yarın.” (KB 587).
4. kıamuğ işte iwme serin öz tutun / serinse bulur kııl bu beglik kıırın “Hiçbir işte acele etme, serin tut kendini, serinse bulur kul beylik katını.” (KB 588).
5. sen az iwme işler ödiñe tapuğ / ödi kelse açlır bu beklig kıapuğ “Sen biraz sabret, her işin zamanı var, zamanı gelince açılır kilitli kapılar.” (KB 554).
6. serinse kışi öz tilekin tapar / serip turdaçı er örün kıuş tutar “Sabırlı insan dileğine kavuşur, sabredip bekleyen Anka kıuşu tutar.” (KB 1319).

Kısaltmalar

bk.	: bakınız	TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Ed.	: editör(ler)	TTK	: Türk Tarih Kurumu
s.	: sayfa	t.y.	: tarih yok
s.a.v.	: sallallâhu aleyhi ve sellem	vb.	: ve benzeri
TDK	: Türk Dil Kurumu	vs.	: ve saire

Kaynaklar

- Aktan, H. (2022). Kefâet. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25, 166-168.
- Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I.* (Metin). TDK Yayınları (→KB).
- Arat, R. R. (1959). *Kutadgu Bilig II.* (Tercüme). TTK Basımevi (→KB).
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III.* (İndex), Eraslan, K., Sertkaya, O. F. & Yüce, N. (Ed.). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Arslan, M. (1986). Kutadgu Bilig’deki ahlak ve siyaset felsefesi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 21, 23-49.
- Ateş, A. (2019). Aile içi iletişimde sabır. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(15), 61-90.
- Çağatay, S. (1967). Kutadgu Bilig’de Oğurmuş’un kişiliği. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 15, 39-49.
- Çağrı, M. (1998). Hilim. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 18, 33-36.
- Çağrı, M. (2008). Sabır. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 35, 337-339.
- Doğan, M. (2014). Dinlerde ve İslam kültüründe sabır. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 93-130.
- Doğan, M. (2017). Sabır psikolojisi: pozitif psikoloji bağlamında bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(2), 217-220.
- Karacoşkun, M. D. (2005). Kur’ân bağlamında olumsuz davranışlara psikolojik yaklaşımlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 87-100.
- Kasapoğlu, A. (2006). İnkâr ve acelecilik karakteri. *Kelam Araştırmaları*, 4(1), 91-112.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kök, A. & Eker, Ö. (2019). Yusuf Kutadgu Bilig’de Oğurmuş’a Türkçe ne söyler. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 3(1), 20-59.
- Önal, R. (2008). Kur’ân’da imânî ve ahlâkî bir tavır olarak sabır. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 439-466.
- Soysaldı, H. M. & Turğut, A. (2022). Sosyal barışı bozan acelecilik, ön yargı, damgalama ve ayrımcılığın Kur’ân perspektifinde sosyo-psikolojik boyutu. *İlsam Akademi Hakemli Dergisi*, 2(2), 323-368.
- Şeker, F. M. (2010). Kutadgu Bilig tasavvufi açıdan nasıl okunabilir? *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 24, 25-62.

İnternet Kaynakları

Acele Edilmesi ve Acele Edilmemesi Gereken Durumlar (t.y.).

<https://www.egitimhane.com/peygamberimizin-hadis-ve-sunnetleri-k104088-6240.html>.

Bakara 45 (t.y.) <http://www.normalift.com/kitap/files/KURTUB/AYT/002/45.htm>.

Güncel Türkçe Sözlük (t.y.). Erişim tarihi: Haziran 7, 2023, <https://sozluk.gov.tr/>

Karagöz, İ. (2022, 8 Eylül). Kur'ân ve Hadislerin Işığında Sabır ve İnsan.

<https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=19781#>.